

TEKST LITERACKI
W KRĘGU JEZYKOZNAWSTWA

NR 3428

EWA SŁAWKOWA

TEKST LITERACKI
W KRĘGU JEZYKOZNAWSTWA

TOM II

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO • KATOWICE 2016

Redaktor serii: Językoznawstwo Polonistyczne
BOŻENA WITOSZ

Recenzent:
URSZULA SOKÓLSKA

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
CZĘŚĆ PIERWSZA	
W stronę teorii	11
ROZDZIAŁ I	
Język pisarza jako metodologiczny problem stylistyki	13
ROZDZIAŁ II	
Kierunki badań nad słownictwem pisarzy	29
ROZDZIAŁ III	
Co teoria słowotwórstwa wniosła do badań nad językiem pisarzy?	42
ROZDZIAŁ IV	
(Nie) <i>wszystkie drogi prowadzą do Rzymu</i> : o roli frazeologizmów w tekście literackim raz jeszcze	55
ROZDZIAŁ V	
Stylowe odmiany polszczyzny wobec praktyk językowych w polskiej prozie po roku 1989	67

CZĘŚĆ DRUGA	
W stronę praktyki	79
ROZDZIAŁ I	
Kolekcja stylów i archiwum pamięci kultury (<i>Pióropusz</i> Mariana Pilota).	81
ROZDZIAŁ II	
Stylistyczne <i>potpourri</i> . Szkic do portretu prozy Zygmunta Haupta	101
ROZDZIAŁ III	
Artystyczny obraz <i>domu i świata</i> (<i>Bieguni</i> Olgi Tokarczuk)	111
ROZDZIAŁ IV	
<i>Księstwo ciemności</i> . „Portret” Kaukazu w reportażach Wojciecha Jagielskiego pt. <i>Wieżę z kamienia</i>	123
ROZDZIAŁ V	
Miejsca (w) historii: obrazy miast w poezji Czesława Miłosza (z problemów onomastyki literackiej i poetyckiego profilowania)	136
ROZDZIAŁ VI	
W świecie kultury, etyki i biografii autora: antroponimy w poezji Czesława Miłosza	152
ROZDZIAŁ VII	
O warstwie onimicznej prozy Andrzeja Stasiuka. Rekonesans	163
ROZDZIAŁ VIII	
Obrazy mediów i dyskursu medialnego w polskiej literaturze współczesnej (na wybranych przykładach)	172
Bibliografia	185
Nota bibliograficzna	195
Indeks nazwisk	197
Résumé	201
Summary	203

WSTĘP

Książka ta jest kontynuacją opublikowanego w 2012 roku tomu studiów pt. *Tekst literacki w kręgu językoznawstwa*, podejmującego – mówiąc najogólniej – próbę pokazania, iż postulowany teoretycznie i tak pożądanym w dydaktyce uniwersyteckiej dialog między literaturą a lingwistyką jest możliwy.

I także tutaj, w II tomie *Tekstu literackiego...*, będę chciała udowodnić, jak uczyniłam to już poprzednio, że obcowanie z tekstem literackim nie musi oznaczać dla nauczyciela czy studenta rezygnacji z zainteresowania problematyką językoznawczą, lecz przeciwnie, że kontakt z wybraną lekturą może stać się interesującą przygodą intelektualną, która pomoże wyzwolić energię potrzebną do wejścia w obszar lingwistyki i zapoznania się z wieloma jej atrakcyjnymi koncepcjami. Wiedza o języku i nauka o literaturze nie tworzą przecież całkowicie odrębnych światów. W swym obecnym kształcie językoznawstwo jest częścią wiedzy o człowieku: jego kulturze, światach wartości, sposobach myślenia i komunikowania się z innymi, i nie na inny temat zabiera głos literatura. W kontakcie z dziełem literackim lingwistyka współczesna ma szansę, jak sądzę, odnaleźć wyjątkowe warunki, by ujawnić się jako nauka w pełni humanistyczna.

* * *

Adresuję zatem tę książkę do szerokiego grona odbiorców – nauczycieli akademickich, studentów, doktorantów kierunków humanistycznych, zwłaszcza zaś polonistów, którym bliska jest więź z literaturą, i którym nieobojętny jest także świat problemów lingwistyki. Myślę, że porządki obu tych dziedzin wiedzy da się w pracy pedagogicznej pogo-

dzić, i z tego przekonania ta praca wyrasta. Zharmonizowanie żywiołu dzieła literackiego z twardą materią lingwistyki: z precyzją struktury, formą i konstrukcją uważam bowiem za możliwe, pod warunkiem, że przyjmemy w tym postępowaniu postawę antydogmatyczną i wolną od schematycznego myślenia.

Proponuję tu zatem rodzaj szczególnego odczytania dzieła literackiego, które w I tomie określiłam mianem „lektury językoznawczej”. Lektura ta stanowi taką propozycję czynności czytania, podczas której nie rezygnując z satysfakcji poznawczej i przyjemności estetycznej, równocześnie wchodzimy w pozornie przed nami zamknięty świat problemów wiedzy o języku. Droga do poszczególnych teorii lingwistycznych bywa długa i żmudna, kiedy natomiast posłużymy się odpowiednio dobranym tekstem literackim, może się okazać po prostu ciekawa.

* * *

Trzynaście rozdziałów tej książki, w tym pięć w części teoretycznej oraz osiem w części praktycznej, zawiera kilkanaście różnych spojrzeń, w tym także polemicznych, na wybrane zagadnienia interesujące dziś językoznawstwo, takie jak relacje między językiem a kulturą, poznaniem i myśleniem, związek między językiem a etyką i indywidualną biografią, etc. Centralne miejsce pośród nich zajmuje, uprzywilejowana w całym tomie, problematyka języka i stylu pisarzy. Różnym teoretycznym aspektem tej problematyki są poświęcone szkice zgromadzone w I części książki. Mają one głównie charakter syntetyczny, moim zamierzeniem było bowiem danie w miarę całościowego obrazu danej problematyki: czytelnik otrzymuje tu między innymi przegląd stanowisk teoretycznych i ujęć badawczych w dziedzinie badań nad słownictwem, frazeologią czy językiem (stylem) poszczególnych autorów w kontekście problematyki stylowych odmian polszczyzny.

Część II pracy ma natomiast charakter przede wszystkim praktyczny. W każdym z rozdziałów dokonuję swobodnego rozbioru odpowiednio dobranego materiału literackiego (pojedynczego utworu lub kilku utworów), który ma służyć prezentacji konkretnych teorii lingwistycznych oraz wypracowanych w ich obrębie kategorii i narzędzi badawczych.

* * *

Szkice składające się na ten tom powstawały w ciągu kilku ostatnich lat. Celem wysiłku poznawczego było wypracowanie metody dydaktycz-

nej, która będzie dążyć do zharmonizowania treści literackich z językoznawczymi, a więc do nierozdzielania w praktyce pedagogicznej literatury od problemów nauki o języku.

W czasach, gdy standardem jest wyposażanie studentów w wąsko rozumiane analityczne umiejętności, określone przez sylabusy, propozycja wyjścia poza w ten sposób z góry wyznaczony zakres obowiązków kształcenia, może się okazać... potrzebna.

INDEKS NAZWISK

~ A ~

Ajdukiewicz Kazimierz 37
Ajschylos 128
Andruchowych Jurij 163, 180
Anusiewicz Janusz 83
Arystoteles 70, 145

~ B ~

Bachtin Michail 104
Bajerowa Irena 24, 72
Baka Józef ks. 145
Bańko Mirosław 131
Barańczak Stanisław 25, 36
Barthes Roland 155
Bartmiński Jerzy 16, 20, 21, 27, 82, 87, 88, 112,
113, 114, 115, 125, 127, 130, 140, 141
Basajew Szamil 130
Bawolek Waldemar 75
Bauman Zygmunt 114
Bąba Stanisław 57
Beria Ławrientij 37
Białoskórska Mirosława 34
Białoszewski Miron 23, 25, 35, 108
Biedrzycki Krzysztof 142, 155, 160
Biely Andrzej 39
Blake William 158
Błok Aleksandr 39
Błoński Jan 154
Bodzioch-Bryła Bogusława 173
Bogusławski Andrzej 55

Bohomolec Franciszek 24, 33
Boniecki Edward 49
Borawski Stanisław 23
Borek Henryk 25, 28
Borowski Tadeusz 154, 158
Brodski Josip 158, 160
Brzeziński Jerzy 33
Buczyńska-Garewicz Hanna 146
Bugajski Marian 26
Buttler Danuta 56

~ C ~

Chan Dżingiz 37
Chlebda Wojciech 56
Chłopek Zofia 56
Chodźko Ignacy 24
Chomski Leopold ks. 158
Cieślíkowa Aleksandra 139, 153, 164
Czapliński Przemysław 69, 75, 175
Cząstka-Szymon Bożena 93
Czeszewski Maciej 83
Czyżewski Krzysztof 155, 156, 158

~ D ~

Dąbrowska Elżbieta 30, 58, 69
Dęboróg Jan 160
Doroszewski Witold 17, 19, 32
Dubisz Stanisław 91
Dukaj Jacek 53
Dunin-Dudkowska Anna 94
Dürer Albrecht 106

~ 197 ~

~ E ~

Eichenbaum Borys 67, 68
Evans Vyvyan 141, 142

~ F ~

Filip Grażyna 52
Fliciański Piotr 15
Fouch Joseph 37
Franaszek Andrzej 137, 144, 145, 149
Fredro Aleksander 28, 32
Frege Gottlob 37

~ G ~

Gajcy Tadeusz 39
Gajda Stanisław 13, 14, 71, 152
Gala-Milczarek Beata 92
Golka Marian 174
Gombrowicz Witold 59, 60, 75, 96, 97, 98
Gośk Hanna 173
Graf Magdalena 69, 154
Grzegorzyczkowa Renata 27, 31, 36, 43, 115,
126, 127
Grzegorz z Nazjansu 158
Grzenia Jan 173
Guiraud Pierre 38

~ H ~

Haupt Zygmunt 101–110
Herbert Zbigniew 23, 142, 155, 158
Herodot 128
Hersch Jeanne 155, 158
Hitler Adolf 86
Homer 95, 106, 142
Honowska Maria 43
Hopfinger Maryla 172
Huitzinga Johan 66
Humboldt Wilhelm 125, 128

~ I ~

Ignatowicz-Skowrońska Jolanta 58
Ipsen Gunter 36
Iwaskiewicz Jarosław 143

~ J ~

Jadacka Hanna 43
Jagielski Wojciech 123–126, 129–134

Jarniewicz Jerzy 97
Jeleński A. Konstanty 142, 145
Jeż Teodor Tomasz 17, 24, 32
Jędrzejko Ewa 66
Johnson Mark 124
Jung Carl Gustav 37

~ K ~

Kadyjewska Anna 26, 27, 38
Kallas Krystyna 45
Kapuściński Ryszard 176, 179, 182
Karłowicz Jan 83, 93
Karpiński Franciszek 24, 33
Kartezjusz 119, 148
Kerckhove Derric de 172
Kępiński Andrzej 88
Kizwalter Tomasz 114
Klemensiewicz Zenon 15, 25, 26
Kleszczowa Krystyna 44
Kniaźnin Franciszek Dionizy 24, 33
Kochowski Wespazjan 106
Kolakowski Leszek 158
Komincz Leon 31
Kopaliński Władysław 132
Korpysz Tomasz 38, 51
Korwin-Piotrowska Dorota 161
Kosyl Czesław 153, 154
Koszowy Marta 164, 167, 170
Kozicka Dorota 164
Krauz Maria 52
Krasicki Ignacy 24, 27, 33
Krążyńska Zdzisława 36
Kreja Bogusław 43
Kroński Juliusz 158
Krygier-Łączkowska Agnieszka 36
Ksantypa 37
Książek-Czermińska Małgorzata 67
Kuczok Wojciech 59, 73, 75
Kunat Zygmunt 156
Kupiszewski Władysław 86
Kurkowska Halina 34
Kwaśniewska-Mżyk Krystyna 33
Kwiatkowski Jerzy 25

~ L ~

Lakoff George 124
Laskowski Roman 43

- Lelewel Joachim 51
 Lem Stanisław 29, 35, 53
 Leśmian Bolesław 23, 35, 42, 49, 50, 53, 155
 Ligeza Wojciech 178
 Lipke Eryś 86
 Liwiusz Tytus 145
 Loll Robert 158
 Lubaś Władysław 27, 33
 Ludwigi Jerzy 93
 ~ L ~
 Lebkowska Anna 173, 175
 ~ M ~
 Machej Zbigniew 181
 Maćkowiak Krzysztof 24
 Madyda Aleksander 101, 102
 Malinowska Ewa 13
 Małyska Agata 94
 Manovich Lev 172
 Marciniak-Firadza Renata 92
 Maritain Jacques 158
 Maschadow Aslan 130
 Masłowska Dorota 23, 76
 Merton Tomas 158
 Mickiewicz Adam 32, 39, 40, 74, 75, 106, 113,
 144, 154, 166
 Miłosz Oskar 158
 Miłosz Czesław 23, 25, 136–152, 154–162
 Mitosek Zofia 76
 Morsztyn Jan Andrzej 39
 Mroźek Sławomir 23
 Mroźek Robert 92, 152
 Myśliwski Wiesław 75
 ~ N ~
 Niebrzegowska Stanisława 130
 Nocoń Jolanta 13
 Norwid Cyprian Kamil 26, 27, 37, 38, 51, 53
 Nowak Tadeusz 75
 Nowakowski Marek 70
 Nowotny-Szybistowa Magdalena 35, 46, 47
 ~ O ~
 Olejniczak Józef 136, 159
 Orkan Władysław 34
 Orygenes 158
 Ostaszewska Danuta 39
 ~ P ~
 Pajdzińska Anna 16, 37, 125, 127, 130, 140
 Paprocki Teodor 103
 Pasek Chryzostom 40
 Pelcowa Halina 94, 99
 Petrozolin-Skownońska Barbara 123
 Piątkowski Cezary 24
 Pilch Jerzy 74
 Pilot Marian 60, 81, 82, 84, 86, 87, 88, 90, 93,
 95, 96, 97, 99
 Pisarkowa Krystyna 37
 Platon 131
 Pliniusz 128
 Popowska-Taborska Hanna 92
 Poprzeczko Jacek 102
 Przybylska Renata 55
 Puzynina Jadwiga 25, 26, 30, 37, 38, 43, 44, 137,
 139
 ~ R ~
 Radtke Emilia 35, 49, 50
 Rej Mikołaj 40
 Rewers Ewa 151
 Riesman David 180
 Różewicz Tadeusz 29, 158, 176, 178, 179, 182
 Rudnicka-Fira Elżbieta 39
 Ruskowski Marek 84, 98, 105, 108
 Rutkowski Krzysztof 102, 108, 110
 Rutkowski Mariusz 153, 173
 ~ S ~
 Sadzik Józef ks. 158
 Sambor Jadwiga 39
 Sarnowska-Gieffing Irena 138, 139, 158
 Sartre Jean-Paul 158
 Sawicka 166
 Schulz Bruno 29, 97, 98, 108, 109
 Sękowska Elżbieta 113
 Sienkiewicz Henryk 23, 34, 95, 105, 106
 Simic Charles 159
 Siwiec Adam 154
 Skorupka Stanisław 34, 63, 64, 65

Skowronek Bogusław 173
Skowronek Katarzyna 173
Skubalanka Teresa 25, 34, 35
Skudrzyk Aldona 72
Sławkowa Ewa 63, 69, 103, 104, 181
Smólkowa Teresa 40, 128
Sowa Jan 114
Spitzer Leo 21
Stachurski Edward 39
Stalin Józef 37
Stasiuk Andrzej 163–166, 168–171, 180, 182
Staszewski Józef 128
Stomma Ludwik 83
Straszun Mattiyahu 160
Swedenborg Emanuel 158
Swift Jonathan 154
Synowiec Helena 93
Syrokomla Władysław 24, 32, 160
Syruc Szymon 155
Szczerba Kinga 62
Szczęsna Ewa 173
Szestow Lew 158
Szewczyk Lucja 154
Szymborska Wisława 42, 45, 46

~ T ~

Tambor Jolanta 35, 53
Tanuszewska Lidia 111, 112, 121
Teleżyńska Ewa 38
Temińska Kamila 35, 139
Tokarczuk Olga 111, 112, 114, 116–121, 180
Tokarski Ryszard 36, 37, 126, 130, 140, 141
Tolstoj Lew 135
Trier Lars von 36, 181
Trypućko Józef 32
Tulli Magdalena 62–65
Turowicz Jerzy 159
Turska Halina 32
Tuwim Julian 75
Twardowski Jan 106

~ U ~

Urbańczyk Stanisław 24
Urbański Hubert 76
Urry John 114

~ V ~

Vattimo Gianni 41
Venclova Tomasz 158, 160
Vossler Karol 21
Varga Krzysztof 70

~ W ~

Walczak Bogdan 23, 34
Warchala Jacek 72
Waszakowa Krystyna 43, 48
Wat Aleksander 158
Weil Simone 158
Weisberger Leo 36
Węgier Janina 33
Węgrzynek Katarzyna 55
Wierzbicka Anna 104, 134
Wilkoń Aleksander 15, 17, 18, 19, 34, 67, 68, 70,
74, 77, 95, 105, 154
Witkiewicz Ignacy Stanisław (Witkacy) 23, 29,
35, 42, 46, 47, 48, 53, 155
Witkowski Michał 63, 179, 181, 182, 183
Witosz Bożena 71
Wojciechowski Piotr 70
Wojtak Maria 34
Wojtyła-Świerżowska Maria 128
Woźny Aleksander 104
Wróbel Henryk 43
Wyka Kazimierz 39
Wyspiański Stanisław 34, 84

~ Z ~

Zach Joanna 155
Zagórski Zygmunt 36
Zaleski Jan 28, 32
Zgólka Tadeusz 40
Zgółkowa Halina 40, 83
Ziemska Elena A. 45

~ Ź ~

Zeromski Stefan 34, 51, 52, 53, 106
Żmigrodzki Piotr 55
Żwirko Franciszek 166
Żydek-Bednarczuk Urszula 13, 173

Ewa Ślawkowa

TEXTE LITTÉRAIRE
DANS LE DOMAINE DE LA LINGUISTIQUE

Résumé

Ce livre est la continuation du volume de recherches intitulé *Tekst literacki w kręgu językoznawstwa* (*Texte littéraire dans le domaine de la linguistique*), publié en 2012, essayant – en disant de la façon la plus générale – de montrer que le dialogue entre la littérature et la linguistique, théoriquement postulé et si désiré dans la didactique universitaire, est possible.

Dans le deuxième volume du *Texte littéraire...*, je voudrais prouver encore une fois – comme je l’ai fait précédemment – que le contact avec un texte littéraire ne doit pas signifier qu’un enseignant ou un étudiant sont obligés de renoncer à leur intérêt pour la problématique linguistique. Mais bien au contraire, le contact avec une lecture choisie peut devenir une intéressante aventure intellectuelle qui permettra de libérer l’énergie nécessaire pour entrer dans le domaine de la linguistique et de faire connaissance avec ses diverses conceptions si intéressantes. Les sciences linguistiques et les études littéraires ne constituent pourtant pas des mondes complètement opposés. La linguistique, dans sa forme actuelle, est une partie du savoir sur l’homme : sur sa culture, ses valeurs, ses façons de penser et de communiquer avec les autres ; et la littérature, elle aussi, aborde les mêmes questions. En nouant le contact avec un ouvrage littéraire, la linguistique contemporaine a d’après moi la chance de trouver des conditions exceptionnelles pour apparaître comme une science pleinement humaine.

Je propose donc une manière particulière d’interpréter un ouvrage littéraire que, dans le premier volume, j’ai appelé « lecture linguistique » (*lektura językoznawcza*). Cette lecture constitue une telle proposition de l’activité de lire pendant laquelle nous entrons dans un monde de problèmes liés à la langue qui est apparemment fermé devant nous, sans renoncer en même temps à une satisfaction cognitive et un plaisir esthétique,

Les treize chapitres de ce livre, cinq dans la partie théorique et huit dans la partie pratique, comprend plus de dix différentes approches (y inclus les polémiques) aux problèmes choisis intéressant la linguistique contemporaine telles que les relations entre la langue et la culture, entre la connaissance et la pensée, ainsi que celle existant entre la langue, l’éthique et la biographie individuelle. La poétique de la langue et du style des écrivains occupe la place centrale parmi toutes les relations mentionnées ci-dessus. Les

esquisses réunies dans la première partie de ce livre sont consacrées à différents aspects théoriques de cette problématique. Elles ont principalement un caractère synthétique puisque mon intention a été de donner, dans la mesure du possible, une image complète d'une problématique donnée. Ainsi, le lecteur obtient entre autres l'entrevue des attitudes théoriques et des conceptions de recherches dans le domaine des études sur le lexique, la phraséologie ou bien sur la langue (le style) des auteurs particuliers dans le contexte de la problématique des variantes stylistiques du polonais.

En revanche, la seconde partie de la dissertation a un caractère avant tout pratique. Dans tous les chapitres, j'opère une décomposition singulière du matériel littéraire choisi de façon convenable (un seul ouvrage ou bien quelques ouvrages) qui permet la présentation des théories linguistiques concrètes ainsi que des catégories et des outils de recherches élaborés à leur intérieur.

Ewa Sławkowa

THE LITERARY TEXT
WITHIN THE SCOPE OF LINGUISTICS

Summary

This book is a continuation of the studies presented in the 2012 volume *Tekst literacki w kręgu językoznawstwa* [The literary text within the scope of linguistics], which, generally speaking, attempted to demonstrate that the dialogue between fiction and linguistics – called for in theoretical studies and much needed in academic teaching – is possible.

Like the first book, this second volume of *The literary text* aims at showing that the focus on a literary text does not mean that the teacher or the student must necessarily give up their linguistic interests or passions. On the contrary, direct contact with a work of fiction may turn into a valuable intellectual adventure, generating the energy necessary to enter the field of linguistic studies and become acquainted with the wide variety of interesting theories they offer. After all, the knowledge of language and the study of literature do not constitute two separate worlds. In its present shape linguistics is part of knowledge of the human being: the culture, worlds of values, and ways of thinking and communicating with others. Literature addresses the same issues. Coming face to face with a literary work may be a chance for linguistics to demonstrate its full potential as a truly humanistic science.

The book proposes a specific mode of reading of a literary text, which in the first volume was referred to as “a linguistic reading”. This reading mode consists in entering the supposedly inaccessible world of linguistic issues without giving up on the cognitive satisfaction and aesthetic pleasure which the act of reading brings.

The volume consists of thirteen chapters, of which five comprise the theoretical and eight the practical part of the book. They present different perspectives, including polemical views, on selected current issues in linguistics, such as the relationship between language and culture, cognition and thought, and language, ethics and individual biography. The central concern among them, highlighted throughout the volume, is the problem of authorial language and style. Various theoretical aspects of this issue are discussed in chapters forming the first part of the book. They are mostly synthetic in nature, their aim being to present a possibly complete picture of the problem. They offer an overview of theoretical stands and research perspectives on the study of

the vocabulary, phraseology and language (style) of particular authors in the context of stylistic varieties of the Polish language.

The second part of the book is practical in nature. Each chapter proposes an analysis of selected literary material (coming from a single source or several texts), with a view to presenting particular linguistic theories with the categories and research tools that they have developed.

Redaktor
IWONA KRUSZEWSKA-STOŁY

Projektant okładki i stron działowych
MAREK FRANCIK

Redaktor techniczny
MAŁGORZATA PLEŚNIAR

Korektor
LIDIA SZUMIGAŁA

Łamanie
MAREK ZAGNIŃSKI

Copyright © 2016 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-672-5
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-673-2
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 13,00. Ark. wyd. 13,50.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.”
Sp.K. ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław